

KESTÄVÄ JA VASTUULLINEN TUTKIMUS-, KEHITYS- JA INNOVAATIOTOIMINTA AMMATTIKORKEAKOULUISSA

Kirjoittajat:

Kirsi Knuuttila

Timo Parkkola

Elina Ylikoski

Heli Helenius

Elina Sagne-Ollikainen

Sanna Tyni

Mikko Matveinen

ARENE

Sisällysluettelo

Esipuhe	3
Johdanto	5
TKI-toiminta ammattikorkeakouluissa	7
Kestävän ja vastuullisen TKI-toiminnan päätöksenteko	9
Kestävä kehitys ja vastuullisuus osana TKI-toiminnan arkea	11
YK:n kestävän kehityksen tavoitteet kestävyys- ja vastuullisuustyön perustana	12
Kestävän kehityksen tavoitteiden huomioiminen ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnassa	13
Vuorovaikutuksen edistäminen	14
Vaikuttavuuden edistäminen.....	14
TKI-toiminta osana aluekehitystä	15
TKI-toiminnan vaikuttavuuden arviointi	17
Ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys: vaikutuksen, indikaattorit, seuranta ja suositukset	18
Ekologinen kestävyden edistäminen ja seuranta.....	18
Hankkeen suorat ja välilliset vaikutukset	18
Vaikutukset ammattikorkeakoulun omaan toimintaan	20
Vaikutukset sidosryhmien ekologiseen kestävyteen	21
Taloudellisen kestävyden edistäminen ja seuranta	21
Hankkeen suorat ja välilliset vaikutukset	21
Vaikutukset ammattikorkeakoulun omaan toimintaan	22
Vaikutukset sidosryhmiin	22
Kestävän ja vastuulliset hankinnat osana taloudellista kestävyttä.....	22
Sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyden arviointi ja seuranta.....	23
Hankkeen suorat ja välilliset vaikutukset	24
Vaikutukset ammattikorkeakoulun omaan toimintaan	24
Vaikutukset sidosryhmiin	25
Lopuksi	27
Lähteet	28

Elokuu 2022
Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry

ISBN 978-952-456-424-3
ISSN 2343-0664 (painettu)
ISSN 2343-0672 (verkkajulkaisu)
Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 147.

Esipuhe

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE julkaisi vuonna 2020 kestävän ja vastuullisen kehityksen ohjelmansa *Kestävät, vastuulliset ja hiilineutraalit ammattikorkeakoulut*.¹ Ohjelma sai suuntaviivansa Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kestävän kehityksen ohjelmasta Agenda 2030 sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kestävän kehityksen linjauksista ja esitteli ammattikorkeakoulujen lupaukset kestävän maailman puolesta tehtävästä yhteisestä työstä. Ohjelman lähtökohtana on, että ammattikorkeakouluilla on erityinen tehtävä ja myös keinot rakentaa kestävää elämäntapaa koulutustehtävänsä sekä **tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan eli TKI-työn**² kautta. Tämä tehdään osaavan ja kestäviin arvoihin nojaavan henkilöstön tekemänä.

Ammattikorkeakoulujen yhteistä kestävän kehityksen tehtävää koordinoimaan perustettiin rehtori Turo Kilpeläisen (LAB-ammattikorkeakoulu) vetämä kestävän kehityksen ja vastuullisuuden työryhmä. Käytännön työ organisoitiin neljän erillisen alatyöryhmän kautta. Yksi niistä kehittää ammattikorkeakoulujen hiilijalanjäljen laskentaa ja luo suosituksia hiilijalanjäljen pienentämiseksi. Kolme muuta keskittyvät ensisijaisesti positiiviseen kädenjälkeen eli niihin toimiin, joilla voimme vaikuttaa koko yhteiskunnan kehittymiseen kohti kestävää elämäntapaa. Tämä julkaisu on syntynyt niistä yhden eli TKI-Dynamis-ryhmäksi nimetyn kestävää ja vastuullista TKI-toimintaa edistävän työryhmän toimesta. Tätä ryhmää johti vuoden 2022 vaihteeseen saakka laatupäällikkö Heli Helenius (Centria) ja vuoden 2022 alusta koulutusjohtaja Timo Parkkola (Humak). Muut kaksi ryhmää vastaavat samoihin tavoitteisiin koulutuksen sekä johtamisen ja osaavan henkilöstön alueilla.

Arenen TKI-toiminnan kestävän kehityksen lupaukset ovat:

1. Tuotamme opiskelijoita osallistaen TKI-toiminnallamme ratkaisuja kestävyysaasteisiin ja edistämme kestävää kehitystä yhteistyössä korkeakouluyhteisön, elinkeinoelämän ja julkisen sektorin kanssa.
2. Hyödynnämme yhdessä kehitettyä kriteeristöä TKI-toiminnan kestävyden ja vastuullisuuden kehittämiseksi.
3. Kehitämme toimintaamme niin, että meidät tunnetaan vetovoimaisina kumppaneina ja työnantajina myös ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävän ja vastuullisen TKI-toiminnan ansiosta.

Tämä julkaisu on tulosta toisesta lupauksesta ja lähti liikkeelle TKI-toiminnan kestävän kehityksen kriteeristön kehittämisestä. TKI Dynamis järjesti syksyllä 2021 keskustelutilaisuuden webinaarina, johon osallistui laajasti henkilöstöä eri ammattikorkeakouluista. Tilaisuudessa kartoitettiin näkemyksiä kestävyys- ja vastuullisuustyön painopisteistä ammattikorkeakouluissa. Saatua tuloksia hyödynnettiin erityisesti mittariston kehittämisessä. Tässä vaiheessa viimeistään oli jo käynyt selväksi, että yksityiskohtaisen kriteeristön kehittäminen hyvin monimuotoiselle ammattikorkeakoulukentälle on haastavaa tai jopa mahdotonta. Tästä johtuen työtä jatkettiin sillä ajatuksella, että haluamme ensin tarjota eväitä ammattikorkeakoulun kriteereiden laatimisen tueksi sekä esimerkkejä kestävyys- ja vastuullisuuskeskusteluun TKI-työssä. Ajattelukehikkoa testattiin TKI-työryhmään osallistuneissa korkeakouluissa ennen sen julkistamista koko ammattikorkeakoulukentälle ja sen rakentamista kohti yhteisiä kriteerejä jatketaan tämän julkaisun ja sen tuottaman keskustelun pohjalta.

Tässä julkaisussa esitettyihin kriteereihin ja ehdotuksiin vaikutti moni asia. TKI-toiminta ei ole pelkkää kädenjälkeä. Se myös tuottaa jalanjälkeä. Se on otettava toiminnassa huomioon ja jalanjälkeä tulee pienentää. Se näkyy kysymyksissä, joiden pohjalta TKI-toiminnan kestävyttä voidaan arvioida. Tältä osin myös kestävän kehityksen kriteeristön laatiminen näyttäytyy melko selkeältä. Sen sijaan kädenjälki

¹Arene 2020.

²Suomalaisten ammattikorkeakoulujen lakisäätöihin perustehtäviin on kuulunut tutkimus-, kehittämistehtävä vuodesta 2003 alkaen. Vuoden 2015 ammattikorkeakoulujen tehtäviin lisättiin myös innovaatiotoiminta. Ammattikorkeakoulut käyttävät lyhennettä TKI puhuessaan tästä korkeakoulutuksen rinnalla olevasta toisesta perustehtävästä. Lisää ammattikorkeakoulujen TKI-työstä. (Arene 2018.)

tuottaa toisenlaisia kysymyksiä. Hyville teoille on vaikea antaa kouluarvosanoja. Osittain siksi päädyimme lopputuloksessa esittämään mieluummin kysymyksiä kuin mittareita. Tavoitteena on saada jokainen TKI-toimintaa tekevä ammattikorkeakoulu ja hanketta suunnitteleva henkilö pohtimaan toimintaa kestävyiden kautta, oli kysymys sitten hankintojen hiilijalanjäljestä, yhteiskunnan kestävästä käytännöistä tai vaikkapa oman ammattikorkeakoulun palkkauskäytäntöjen tasa-arvoisuudesta. Kysymällä ja vastaamalla ja pyrkimällä aina parempiin vastauksiin, voidaan kestävyttä rakentaa aidosti ja yhdessä parhaaseen lopputulokseen pyrkien.

Tämä julkaisu on tehty kaikkien kirjoittajien yhteistyönä. Kiitoksia siis kaikille työryhmään osallistuneille. Ilman teitä tämä askel kestävä kehityksen eteen olisi jäänyt astumatta. Erittäin suuresta ja asiantuntevasta työpanoksesta haluamme kiittää vielä erikseen Kirsi Knuutilaa Jyväskylän ammattikorkeakoulusta sekä Elina Ylikoskea Diakonia ammattikorkeakoulusta. Kiitoksia myös Emilia Reposelle julkaisun taitosta ja ulkoasun suunnittelusta.

Toivomme tämän julkaisun herättävän kiinnostusta ja aitoa halua tehdä kestävä TKI-toimintaa, joka rakentaa kestävämpää maailmaa.

Kesän korvalla 30.5.2022

Heli Helenius
Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy

Timo Parkkola
Humanistinen ammattikorkeakoulu

Johdanto

Suomessa on 24 ammattikorkeakoulua, joissa on 145 000 opiskelijaa. Kaikki Suomen ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet Arenen eli Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston rakentamaan ammattikorkeakoulujen kestäväen kehityksen ja vastuullisuuden ohjelmaan *Kestävät, vastuulliset ja hiilineutraalit ammattikorkeakoulut*.³ Ammattikorkeakoulujen mahdollisuus vaikuttaa kestävämmän maailman rakentamiseen kasvaa paitsi sen opiskelijoista ja henkilöstöstä, myös ammattikorkeakoulujen **tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnasta eli TKI-työstä**. Yhdessä ammattikorkeakoulujen kanssa TKI-työhön osallistui vuonna 2017 lähes 13 000 kumppaniorganisaatiota ja tämä verkosto on vuosien saatossa vain kasvanut.

Ammattikorkeakoulujen kestävyys- ja vastuullisuustyö perustuu Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kestäväen kehityksen ohjelmaan eli Agenda 2030 -ohjelmaan sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kestäväen kehityksen linjauksiin. Osaamisellaan ammattikorkeakoulut tukevat ja haastavat muita toimijoita ja opiskelijoita kohti kestävämpää tulevaisuutta. Ammattikorkeakouluille vastuullisuus tarkoittaa sitä, että ammattikorkeakoulut huomioivat kaikessa toiminnassaan suorat ja epäsuorat vaikutukset ympäröivään yhteiskuntaan.⁴ Ammattikorkeakoulut kasvattavat kädenjälkeään ja pienentävät jalanjälkeen erityisesti kouluttamalla ja toteuttamalla tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa (TKI-toiminta). TKI-toiminnan tavoitteena on tuottaa ratkaisuja kestävyysasteisiin, edistää kestäväen kehitystä ja vähentää ilmastonmuutoksen vaikutuksia.⁵ Tässä työssä keskeisiä käsitteitä ovat jalanjälki, kädenjälki ja nettopositiivisuus.

Jalanjälki tarkoittaa kaikkia negatiivisia ympäristövaikutuksia, joita ammattikorkeakoulut pyrkivät pienentämään osana jokapäiväistä toimintaansa. Tästä esimerkkeinä ovat esimerkiksi ilmastokuormaa mittaava hiilijalanjälkilaskenta, jonka kautta pyritään merkittäviin vähennyksiin ammattikorkeakoulujen ilmastokuormituksessa, ja jota ammattikorkeakoulut toteuttavat jo nyt. Muita ympäristölle haitallisia jalanjälkiä ovat esimerkiksi vesijalanjälki tai materiaalijalanjälki. Vesijalanjälki havainnollistaa sitä, kuinka vesivaltaista elämämme on ja toisaalta kuinka paljon jätevesi kuormittaa ympäristöä.⁶ Materiaalijalanjälki kertoo, paljonko tuotteen tai palvelun elinkaaren aikana kuluu uusiutumattomia ja uusiutuvia luonnonvaroja sekä maaperää eroosion muodossa toiminnan aikaansaamiseksi ja ylläpitämiseksi.⁷

Jalanjäljen lisäksi ympäristöön ja yhteisöön vaikuttavat myös ammattikorkeakoulujen positiiviset toimet, joita ne toteuttavat niin koulutuksessa kuin TKI-toiminnassaan⁸. Näitä positiivisia toimintoja kutsutaan kädenjäljeksi. Kädenjälki kuvaa kaikkia niitä positiivisia vaikutuksia, joita ammattikorkeakoulu saa toiminnallaan aikaiseksi. Ammattikorkeakoulu voi kasvattaa suoraa kädenjälkeään esimerkiksi kehittämällä ympäristöystävällisempiä vaihtoehtoja eri toimialojen toimintaan ja epäsuoraa kädenjälkeään esimerkiksi lisäämällä koulutuksen tai yhteistyön kautta kestäväen kehitykselle positiivista asenneilmastoa. Näillä alueilla ammattikorkeakoulut voivat TKI-toiminnan kautta kehittää hyvinkin konkreettisia keinoja, kuten laitteistoja hiilidioksidin sitomiseksi ilmakehästä.

Ammattikorkeakoulut ovat yhdessä sitoutuneet hiilineutraaliuteen viimeistään vuonna 2030, mutta vaikuttavan TKI-toiminnan kautta on mahdollisuus päästä myös pidemmälle. Mikäli positiivinen kädenjälki voidaan arvioida negatiivista jalanjälkeä suuremmaksi, päästään nettopositiivisuuteen. Vaikka nettopositiivisuuden tavoite onkin vaikeasti saavutettava ja sen mittaaminenkin vaatii uusia mittareita ja mittareiden suhteuttamista toisiinsa, on nettopositiivisuus kuitenkin arvokas tavoite, johon ammattikorkeakoulujen kannattaa tähdätä. Nettopositiivinen toimija antaa ympäristölleen enemmän kuin ottaa, eli silloin vaikkapa ammattikorkeakoulu toteuttaa uudistavaa toimintaa ihmisten ja ympäristön parhaaksi.

³ Arene 2020

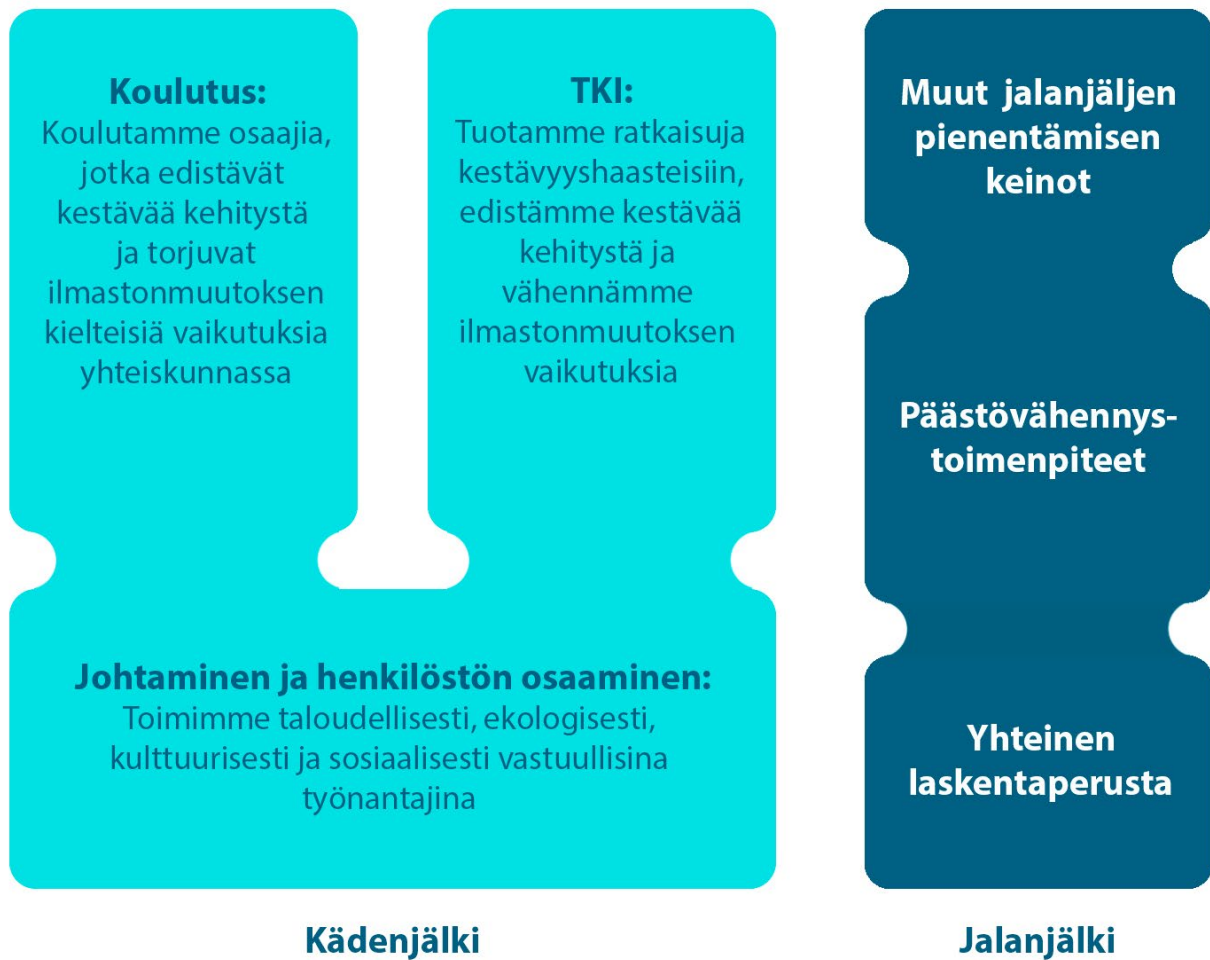
⁴ Arene 2020, 3-4

⁵ Arene 2020, 5.

⁶ Nikula 2012.

⁷ Laakso & Lettenmeier 2014.

⁸ TKI = Tutkimus + kehitys + innovaatio

Kuva 1. Ammattikorkeakoulujen kuvaus siitä, miten ammattikorkeakouluyhteisöjen TKI-toiminta kasvattavat kädenjälkeä ja pienentävät jalanjälkeä.⁹

⁹Arene 2020

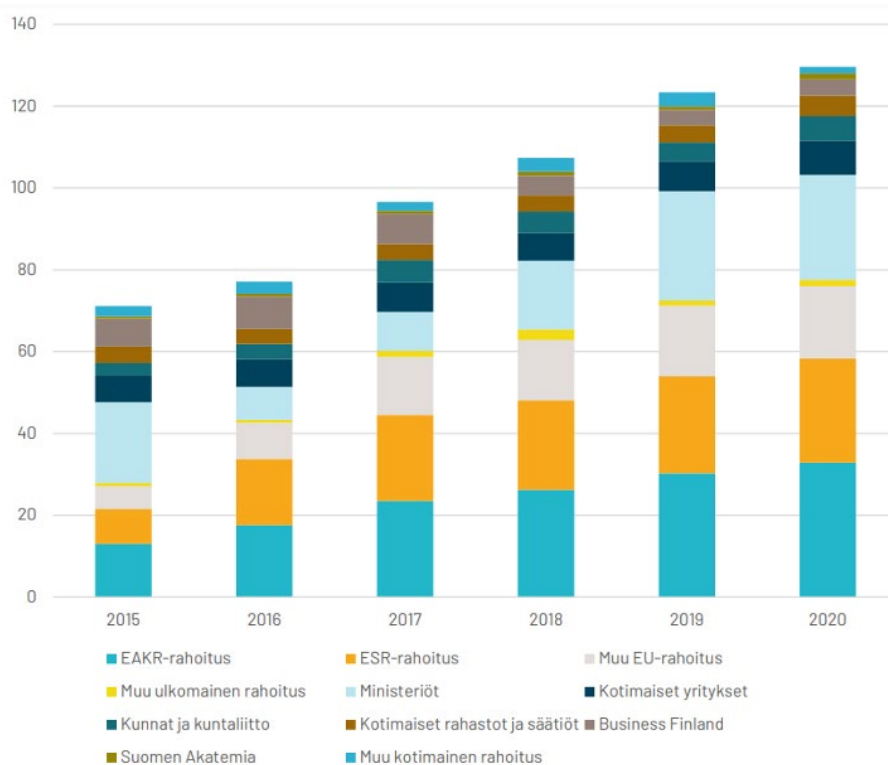
TKI-toiminta ammattikorkeakouluissa

Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta eli TKI-toiminta rakentaa suomalaista yhteiskuntaa. Se, mitä tänään tutkitaan, kehitetään tai keksitään, määrittää sen, minkälainen on huomisen maailma. Tätä kaikkea tehdään ammattikorkeakouluissa joka päivä. Kehitetään parempaa teknologiaa, kestävämpää maailmaa ja oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa. Kysymys on koko innovaatiojärjestelmää hyödyttävästä toiminnasta.¹⁰

TKI-toiminnan laajuus¹¹ näyttää sen merkityksen ammattikorkeakouluissa. Kaiken kaikkiaan TKI-toiminta oli vuonna 2020 lähes 22 % ammattikorkeakoulujen kokonaisliikevaihdosta, noin 230 miljoonaa euroa. Tästä summasta 127 miljoonaa oli ulkoista rahoitusta. Työssä oli mukana noin 5000 henkilöä yhteensä lähes 1800 henkilötyövuoden verran.

”Ammattikorkeakoulun tehtävänä on antaa työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin sekä tutkimukseen, taiteellisiin ja sivistyksellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin ja tukea opiskelijan ammatillista kasvua.

Ammattikorkeakoulun tehtävänä on lisäksi harjoittaa ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä edistävää ja alueen elinkeinorakennetta uudistavaa soveltavaa tutkimustoimintaa, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa sekä taiteellista toimintaa. Tehtäviään hoitaessaan ammattikorkeakoulun tulee tarjota mahdollisuuksia jatkuvaan oppimiseen.” (Ammattikorkeakoululaki 4§, Tehtävät)

Kuva 2. Ammattikorkeakoulujen ulkoisen TKI-rahoituksen määrä 2015–2020 rahoituslähteen mukaan.¹²

lähde: Vipunen ja Poliisiammattikorkeakoulu

¹⁰ Taatila 2021.

¹¹ Vipunen 2022. Luvuista puuttuu Poliisiammattikorkeakoulu.

¹² Arene 2021 a.

Ammattikorkeakoulut siis harjoittavat laajasti TKI-toimintaa, joka parantaa koulutuksen laatua, edistää työelämää ja aluekehitystä sekä uudistaa elinkeinorakennetta. Ammattikorkeakoulujen vaikuttavuus syntyy osaamisesta, jota ammattikorkeakoulut tuottavat yhteiskuntaan koulutuksella sekä TKI-toiminnalla. Ammattikorkeakoulujen kestävä kehitys ja vastuullisuuden ohjelma sisältää seuraavat TKI-toimintaan liittyvät kunnianhimoiset lupaukset¹³:

1. Tuotamme opiskelijoita osallistaen TKI-toiminnallamme ratkaisuja kestävyysaasteisiin ja edistämme kestävä kehitystä yhteistyössä korkeakoulu yhteisön, elinkeinoelämän ja julkisen sektorin kanssa.
2. Hyödynnämme yhdessä kehitettyä kriteeristöä TKI-toiminnan kestävyden ja vastuullisuuden kehittämiseksi.
3. Kehitämme toimintaamme niin, että meidät tunnetaan vetovoimaisina kumppaneina ja työnantajina myös ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä ja vastuullisen TKI-toiminnan ansiosta.

Ammattikorkeakoulujen kestävä kehitys ja vastuullisuuden ohjelmassa myös tuodaan esille, miten nämä kunnianhimoiset tavoitteet on mahdollista saavuttaa. Yksi keskeinen toimenpide on *ottaa käyttöön kriteeristö, jonka avulla TKI-toiminnan sisältöjä ja tuloksia suunnitellaan, kehitetään, arvioidaan ja toteutetaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävästi ja vastuullisesti*.¹⁴

Ammattikorkeakoulujen yhteisenä tavoitteena on, että suomalaiset ammattikorkeakoulut tunnetaan tulevaisuudessa vetovoimaisina kumppaneina ja työnantajina myös niiden kestävyystyön kautta: ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävästä ja vastuullisesta toiminnasta. Yhtenä merkittävänä osa-alueena tämä koskee TKI-toimintaa, joka koulutuksen rinnalla ja sitä kehittämällä tuottaa yhteisten tavoitteiden mukaista maailmaa.

¹³ Arene 2020,7

¹⁴ Arene 2020, 7

Kestävän ja vastuullisen TKI-toiminnan päätöksenteko

Kestävän kehityksen ja vastuullisuuden näkökulmilla on yhteiskunnallisesti merkittävä rooli ammattikorkeakoulujen päätöksenteossa. Vaikka ammattikorkeakoulujen yhteisenä tavoitteena on kasvattaa kädenjälkeämme yhteiskunnan kehityksessä sekä pienentää toimintamme jalanjälkeä jo siksi, että kysymys on koko ihmiskunnan tulevaisuuden kannalta kriittisestä kysymyksestä, liittyy kestävän kehityksen näkökulmiin myös paljon lakisäätteisiä tai muuten välttämättömiä veloitteita. Esimerkiksi sosiaalista kestävyttä varten oppilaitokset toteuttavat yhdenvertaisuussuunnitelman ja sen toteutumista tulee edistää ja valvoa oppilaitoksen johtavissa hallintoelimissä. Myös maankäyttöön, ympäristöön, tahtumiin tai taloudelliseen vastuuseen liittyvät lait tukevat suoraan kestävästä kehityksestä ja ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen vastuun edellytykset nousevat tulevaisuudessa varmasti entistä enemmän myös regulaation piiriin. Kestävyys ei ole siis ainoastaan valinta.

Ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnan kestävyteen vaikuttavia asioita päätetään eri päätöksentekotasolla (esim. ammattikorkeakoulun hallitus, johtoryhmä, TKI-ryhmä, projektipäällikkö tai -suunnittelija) ja eri toiminnoissa (esim. hankinnat, viestintä, ict-palvelut, henkilöstöhallinto) ja hallinnollisissa yksiköissä. Kestävyteen liittyviä päätöksiä tehdään siis kaikissa ammattikorkeakoulujen toiminnoissa ja niitä koskevia päätöksiä tekevät kaikki.

Ammattikorkeakoulujen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan päätöksiä ja toimenpiteitä tehdään ammattikorkeakouluissa strategisella, TKI-toimintaa profiloivalla ja TKI-toiminnan operatiivisella tasolla. Ammattikorkeakoulun on mahdollista edistää kestävästä ja vastuullista toimintaa jokaisella eri tasolla tunnistamalla, kuvaamalla, arvioimalla ja varmentamalla päätöksentekoa ja toimeenpanoa. Niitä on tarkemmin kuvattu taulukossa 1.

Toiminnan vastuullisuutta voidaan vahvistaa esimerkiksi nimeämällä vastuuhenkilöitä, varaamalla organisaatioresursseja vastuullisuuden edistämiseksi sekä liittämällä vastuullisuus osaksi toiminnan laadunarviointia. Esimerkiksi henkilöstön tai opiskelijoiden hyvinvointi toimivat sosiaalisen kestävyden indikaattoreina, joita voidaan mitata kyselyjen kautta.

¹⁰ Taatila 2021.

¹¹ Vipunen 2022. Luvuista puuttuu Poliisiammattikorkeakoulu.

¹² Arene 2021 a.

Taulukko 1. Kestävän ja vastuullisen tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan eli TKI-toiminnan strategiset, alueelliset ja toiminnalliset tasot ja niiden kytkeytyminen osaksi ammattikorkeakoulujen toimintaa. Taulukko nostaa esille esimerkkejä yleisistä toimintaan liittyvistä ajureista sekä työryhmän yleisiä suosituksia. Lisäksi tarvitaan ammattikorkeakoulujen omia jopa hankekohtaisia ajureita ja suosituksia. Oheinen taulukko tarjoaa yhden työkalun tarkastella kestävän kehityksen ajureita ja suosituksia eri hallinnollisilla tasoilla.

Kestävä ja vastuullinen TKI-toiminta				
Tasot	Yleiset ajurit	Ajurit	Työryhmän suositukset	Ammattikorkean omat suositukset
Ammattikorkeakoulut osana suomalaista tutkimus- ja koulutussektoria	<p>Yhteinen tahtotila.</p> <p>Ammattikorkeakoululaki</p> <p>Muu ammattikorkeakoulun toimintaan liittyvä lainsäädäntö.</p> <p>Yhteiset päämäärät ja sitoumukset: YK:n kestävän kehityksen tavoitteet (Agenda 2030), OKM:n korkeakouluvisio, Arenen Kestävät, vastuulliset ja hiilineutraalit ammattikorkeakoulut).</p>	Ammattikorkeakoulun omat keskeisimmät ajurit?	<p>Yhteisten sitoumusten mukainen TKI-toiminta on suomalaista amk-kenttää positiivisesti profiloiva tekijä tulevaisuudessa, josta viestiminen on osa korkeakoulujen yhteiskuntavastuuta.</p> <p>Ammattikorkeakoulujen tulee tehdä näkyväksi, kehittää ja arvioida TKI-toimintaansa läpinäkyvästi ja avoimesti yhteisten sitoumusten pohjalta.</p>	Ammattikorkeakoulun strategiasta nousevat suositukset?
Ammattikorkeakoulut työelämän kumppaneina ja aluekehittäjinä omilla aloillaan	<p>Alueelliset strategiat ja kestävän kehityksen ohjelmat.</p> <p>Ammattikorkeakoulun omat kestävän kehityksen ohjelma, strategia tai periaatteet.</p> <p>Kumppaneiden strategiat ja niihin vaikuttamisen yhteistyön kautta.</p>	Ammattikorkeakoulun keskeisimmät alueelliset tai toimialakohtaiset ajurit?	<p>TKI-toiminnan sisältöjä ja tuloksia tulisi suunnitella, kehittää, arvioida ja toteuttaa ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävän ja vastuullisen toiminnan kriteerien mukaisesti.</p> <p>TKI-toiminnan tulee tähdätä positiiviseen kädenjälkeen aluekehityksessä ja antaa esimerkkejä sekä nostaa esiin hyviä kestävän kehityksen käytäntöjä.</p>	Ammattikorkeakoulun ja toiminta-alueen yhteiset suositukset?
TKI-työn toteutus	<p>Hiilineutraalisuus</p> <p>Luonnon heikentymättömyys</p> <p>Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo</p> <p>Saavutettavuus</p> <p>Kumppanuudet</p> <p>Hanke- ja korkeakoulukohtaiset ajurit</p>	Hankekohtaiset ajurit, kuten rahoittajien kestävyyskriteerit?	<p>TKI-toiminnan eri prosesseissa tulee suunnitella/ toteuttaa/arvioida/kehittää toimintoja ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävän ja vastuullisen toiminnan kriteerien mukaisesti.</p> <p>Ammattikorkeakoulujen tulee viestiä kestävän kehityksen ratkaisuisista toiminta ja hankekohtaisesti ja koostaa esimerkit ja hyvät käytännöt yhteisesti.</p>	Hankekohtaiset suositukset?

Kestävä kehitys ja vastuullisuus osana TKI-toiminnan arkea

Vastuullisuuden ja eettisyyden arvioinnin tulisi olla osa tavanomaista tutkimus-, kehitys- ja innovaatio-toiminnan eli TKI-toiminnan suunnittelua, toteutusta ja toiminnan arviointia. Vastuullisuutta ja eettisyyttä varten ei ole tarpeen kehittää omaa erillistä prosessia, vaan vastuullisuusnäkökohdat tulee huomioida ammattikorkeakoulujen TKI-prosesseissa läpileikkaavana periaatteena. TKI-toiminnassa on toistuvia prosessivaiheita, kuten **ideavaihe**, **valmisteluvaihe**, **rahoituksen hakeminen**, **toteutusvaihe**, **päättäminen** sekä TKI-toiminnalle ominaisia toimenpiteitä, kuten **tulosten ja kokemusten jakaminen**, **TKI-toiminnan integraatio opetukseen**, **keksinnöt** ja **niiden kaupallistaminen ja käyttöönotto**. Kaikkiin näihin tulisi integroida vastuullinen toimintatapa joka huomio sosiaalisen ja kulttuurisen, ekologisen sekä taloudellisen kestävyuden tavoitteet.

Toimintaa tulisi myös jatkuvasti kehittää itsearvioinnilla ja uudistuvilla toimintatavoilla. Kestävyys ei ole valmis, kun jokin yksittäinen tavoite on saavutettu. Kestävyuden eteen tehtävä työ on jatkuvasti kehittyvä toimintatapojen kokonaisuus. Kestävyysongelmat tulevat olemaan osa maapallon arkea varovastikin ennakoiden satoja vuosia. Ammattikorkeakoulujen tulee omata riittävä kyky muuttua päivittyvien tavoitteiden mukaisesti ja tukea yhteiskuntaa jatkuvasti tarkentuvissa haasteissa.

Yleisiä kysymyksiä kestävästä kehityksestä edistävälle ja vastuulliselle hanketoiminnalle ovat:

- Mitä kestävyysongelmaa pyritään ratkaisemaan?
- Miten hankkeelle varmistetaan riittävät resurssit?
- Miten varmistetaan resurssien järkevä käyttö?
- Mitä kestävyteen vaikuttavia ratkaisuja tai toimintamalleja hanke tuottaa?
- Kuinka TKI-hankkeen toiminta ja tulokset rakentavat kestävästä koulutusta?
- Miten edistetään vaikuttavuutta?
- Miten minimoidaan hankkeen oma jalanjälki?
- Kuinka voidaan tukea kumppaneiden toiminnan kestävyttä?

YK:n kestävän kehityksen tavoitteet kestävyys- ja vastuullisuustyön perustana

Eurooppalaisten ammattikorkeakoulujen verkosto (UAS4EUROPE) on sitoutunut yhdessä TKI-työn roolin ja näkyvyyden vahvistamiseen Yhdistyneiden kansakuntien (YK:n) kestävän kehityksen tavoitteiden (SDG: *Sustainable Development Goals*) mukaisesti.¹⁷ YK:n kestävän kehityksen huippukokouksessa 2015 päätetyt tavoitteet jakautuvat 17 päätavoitteeseen ja tavoitteiden päämääränä on tehdä maailmasta parempi paikka meille kaikille, jättämättä ketään kehityksen ulkopuolelle. Tavoitteiden lähtökohdaksi on että tämä mahdollistuu jos huomioimme niin luonnon, ihmiset, ihmisoikeudet kuin talouden.

Kestävän kehityksen tavoitteet linkittyvät toisiinsa ja tukevat toinen toistaan. Luontoa ei voida huomioida riittävästi, ellei huomioida myös ihmistä ja kulttuuria sekä taloudellisia ja poliittisesti ja oikeudellisesti kestäviä periaatteita.

YK:n kestävän kehityksen tavoitteet eli SDG tavoitteet ovat

1. Ei köyhyyttä: Köyhyyden poistaminen sen kaikissa muodoissa kaikkialta.
2. Ei nälkää: Nälän poistaminen, ruokaturvan saavuttaminen, ravitsemuksen parantaminen ja kestävän maatalouden edistäminen.
3. Terveyttä ja hyvinvointia: terveellinen elämä ja hyvinvointi kaikenikäisille.
4. Hyvä koulutus: kaikille tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet.
5. Sukupuolten tasa-arvo: sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttaminen sekä naisten ja tyttöjen oikeuksien vahvistaminen.
6. Puhdas vesi ja sanitaatio: veden saanti ja kestävä käyttö sekä sanitaatio kaikille.
7. Edullista ja puhdasta energiaa: edullinen, luotettava, kestävä ja uudenaikainen energia kaikille.
8. Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua: kaikkia koskevan kestävän talouskasvun, tuottavan työllisyyden sekä säällisten työpaikkojen edistäminen.
9. Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja: kestävän infrastruktuurin rakentaminen sekä kestävän teollisuuden ja innovaatioiden edistäminen.
10. Eriarvoisuuden vähentäminen: eriarvoisuuden vähentäminen maiden sisällä ja niiden välillä.
11. Kestävät kaupungit ja yhteisöt: turvalliset ja kestävät kaupungit sekä asuinyhdyskunnat.
12. Vastuullista kuluttamista: kulutus- ja tuotantotapojen kestävyden varmistaminen
13. Ilmastotekoja: kiireellisesti toimiminen ilmastonmuutosta ja sen vaikutuksia vastaan.
14. Vedenalainen elämä: merten ja niiden tarjoamien luonnonvarojen säilyttäminen sekä niiden kestävän käytön edistäminen.
15. Maanpäällinen elämä: maaekosysteemien suojeleminen ja ennalleen palauttaminen ja niiden kestävän käytön edistäminen (ml. metsät ja luonnon monimuotoisuus).
16. Rauha, oikeudenmukaisuus ja hyvä hallinto: rauhanomaisten yhteiskuntien edistäminen, tehokkaiden ja vastuullisten instituutioiden rakentaminen kaikilla tasoilla.
17. Yhteistyö ja kumppanuus: kestävän kehityksen toimeenpano ja globaalien kumppanuuksien tukeminen.

Ammattikorkeakoulujen lähtökohdaksi on sitoutuminen *kestävän kehityksen tavoitteisiin ja vastuullisuuden tehtävään, jota ammattikorkeakoulut toteuttavat omilla toiminta-alueillaan ja omilla toimialoillaan Euroopassa.*

¹⁷Arene 2021 b, YK, Kestävähkehitys.fi.

Suomalaisten ammattikorkeakoulujen sitoutuminen kestävän kehityksen tavoitteisiin seuraa eurooppalaisten ammattikorkeakoulujen yhteisiä periaatteita. niiden mukaisesti kestävän kehityksen tavoitteita lähestytään neljän painopisteen kautta, jotka ovat oppiminen ja opettaminen, tutkimus ja kehittäminen, hallinto ja johtajuus.

Ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnan näkemys kestävän kehityksen periaatteiden edistämiseen on, että viheliäisiinkin ongelmiin on löydettävissä ratkaisu TKI-toiminnan kautta ja sen avulla.

KESTÄVÄN KEHITYKSEN TAVOITTEET
17 TAVOITETTA MAAILMAN MUUTTAMISEKSI

Kuva 3. Yhdistyneiden kansakuntien kestävän kehityksen tavoitteet eli Agenda 2030. (YK-liitto)

Kestävän kehityksen tavoitteiden huomioiminen ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnassa

Ammattikorkeakoulu voi aloittaa TKI-toiminnan kestävyys- ja vastuullisuusarvioinnin pyrkimällä tunnistamaan mitä YK:n kestävän kehityksen tavoitteita (SDG) hanke edistää. Jokaiselle valitulle tavoitteelle on tärkeää löytää perustelut. Ammattikorkeakoulu voi tehdä hanketoimintansa vaikutusta näkyväksi esimerkiksi nostamalla hankekohtaiset SDG-tiedot perusteluineen julkiselle hankesivustolle. Oletettavaa on, että yksikään hanke ei voi vastata kaikkiin periaatteisiin, mutta suosituksena voidaan antaa, että hankekuvauksissa kerrotaan, *mitkä periaatteet ovat kunkin hankkeen toiminnan kannalta merkittäviä.*

Ammattikorkeakoulu voi myös priorisoida jotain tiettyjä kestävän kehityksen tavoitteita edistäviä hankkeita oman strategiansa mukaisesti tai asettaa SDG-tavoitteita hankkeiden tai hankesalkun vaikuttavuudelle. SDG-tiedot mahdollistavat sen, että ammattikorkeakoulu voi seurata oman hankesalkkunsu kehittymistä ja toimintansa painopistettä kestävän kehityksen osalta ja viestiä kestävyysvastuunsa toteutumisesta näiden kautta.

Jos seurantaan voidaan panostaa enemmän, tarkoituksenmukaista olisi kehittää esimerkiksi eri ammattikorkeakoulujen käyttöön soveltuvia mittareita. Toiminnan taustalla on systemaattinen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden vahvistaminen kaikilla TKI-toiminnan osa-alueilla.

Vuorovaikutuksen edistäminen

Ammattikorkeakoulun on hyvä puolueettomana toimijana edistää yhteiskunnan eri toimijoiden välistä vuorovaikutusta. Ammattikorkeakoululaissa edellytetään, että korkeakouluopetuksen tulee perustua tutkimukseen ja sivistyksellisiin lähtökohtiin.¹⁸ Ammattikorkeakoulujen tuleekin käsitellä asioita mahdollisimman puolueettomasti ja eri näkökulmat huomioiden sekä pyrkiä rakentamaan ratkaisuja. Vuoropuhelussa on tärkeää selvittää, mitä keskeiset termit tarkoittavat eri osapuolille, jotta yhteinen ymmärrys voitaisiin saavuttaa.

Vaikuttavuuden edistäminen

Toiminnan vaikuttavuus perustuu osittain siihen, miten hyvin TKI-toiminnan kokemuksista ja tuloksista kyetään viestimään. Viestintätoimenpiteiden määrää mitataan useissa TKI-hankkeissa, mutta se korreloi heikosti viestinnän vaikuttavuuden kanssa. Viestintäsuunnitelmiin voidaan sisällyttää kestävä kehityksen ja vastuullisuuden viestintätavoitteita ja seurata niiden toteutumista. Yksi hyvä tapa tässä on määrittää hankkeen edistämät SDG-tavoitteet ja tiedottaa näiden toteutumisesta hankkeen toimintojen kautta.

¹⁸ Ammattikorkeakoululaki 932/2014

TKI-toiminta osana aluekehitystä

Alueellinen kehittäminen on yksi ammattikorkeakoulujen lakisääteisistä tehtävistä (Ammattikorkeakoululaki 932/2014). Tämä koskee myös kestävän kehityksen näkökulmia. Ammattikorkeakoulut voivat - ja niiden myös tulee - toimia yhteiskunnallisena vaikuttajana ja esimerkkinä myös kestävän kehityksen osalta. TKI-toiminnan sisällöt ja toimenpiteet tulee suunnitella, kehittää, arvioida ja toteuttaa kestävän kehityksen ekologisten, sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten kriteeristöjen mukaisesti. Omalla toimintansa kautta ammattikorkeakoulut näyttäytyvät alueillaan kestävän ja vastuullisen TKI-toiminnan luotettavina ja puolueettomina yhteistyökumppaneina.

Tätä toteuttaakseen ammattikorkeakoulujen tulee tunnistaa roolinsa aluekehittäjänä huomioiden oma profiilinsa korkeakouluna. Erityisesti alueilla, joilla toimii useita lähekkäin sijaitsevia ammattikorkeakouluja, yhteistyö mahdollistaa vahvemman vaikutuksen kestävän kehityksen edistämiseen. Yhteistyö alueen yritysten, kansalaisjärjestöjen ja julkisen sektorin kanssa lisää toimenpiteiden vaikuttavuutta sekä kestävien ja vastuullisten toimenpiteiden jalkautumista alueella.¹⁹

Ammattikorkeakoulujen TKI-toiminta pohjautuu suurimmaksi osaksi alueen kehittämismahdollisuuksien tunnistamiseen ja edistämiseen. Näiden tarkastelussa tulee huomioida myös kestävän ja vastuullisen kehittämisen näkökulmat, ja mahdollisuuksien mukaan suunnata kehittämispanostukset näihin toimintoihin. Muutamina esimerkkeinä näistä ovat Lapin kestävä matkailu, Meri-Lapin alueen teollisen kiertotalouden kehittäminen, Etelä-Pohjanmaalla ilmastokestävät ruokaketjut sekä Keski-Suomen biotalouden kehityspanostukset. Paikalliset ammattikorkeakoulut ovat aktiivisesti mukana näissä alueensa kehitysteemoissa hanketoimijoina, koordinaattoreina, osaamisen kehittäjinä sekä verkostotoimijoina. Kumppanuuksien rakentamisessa huomioidaan sidosryhmien sitoutuminen kestävän kehityksen periaatteiden noudattamiseen. Kumppanuustoiminnassa voidaan myös yhtenä yhteistyön osana arvioida toiminnan kestävyttä ja yhteisten toimenpiteiden alueellista vaikuttavuutta.

Ammattikorkeakoulut määrittelevät strategiassaan toimintansa ydinalueet, joihin kestävän kehityksen tavoitteet kytketään osaksi. Strategisella tasolla valittuja tavoitteita on rajattu määrä, mutta osaamisalueiden toiminnassa tavoitteet luonnollisesti ovat moninaisempia. Ammattikorkeakoulun on valinnoissaan huomioitava myös oma profiilinsa ja kytkökset alueensa toimintaan. Näiden tavoitteiden kiteytys mahdollistaa linjakkaan kehittämisen, jonka pohjana toimii jatkuva arviointi ja uudelleenkehittäminen. Mikäli kestävän kehityksen näkökulmat toimivat strategiassa läpileikkaavana teemana, se mahdollistaa ja edellyttää myös kestävän kehityksen periaatteiden huomioon ottamisen kaikessa toiminnassa.

TKI-toiminnan kehittyessä vastuullisemmaksi ja kestävämmäksi toteutuu myös tiedollisen osaamisen hyödyntäminen alueen työelämän ja elinkeinorakenteen uudistamisessa. Yhteistyö- ja kumppanuustoiminnan kehittäminen on myös yksi tapa edistää kestävää toimintaa alueella ja lisätä toimenpiteiden vaikuttavuutta pitkäjänteisesti eteenpäin. Jos ammattikorkeakoulu huomioi yhteistyössä kestävän kehityksen periaatteet ja edellyttää niitä yhteistyöprojekteissa, se samalla luo pohjaa myös yhteistyökumppaniensa valinnoille ja tukee kestävien periaatteiden siirtymistä kohti niiden strategioita.

Vastuullisen ja kestävän toiminnan suunnittelussa huomioidaan lähes poikkeuksetta myös alueelliset ja paikalliset ohjelmat ja strategiat, jotka pitkälti ohjaavat ammattikorkeakoulujen omien strategisten tavoitteiden lisäksi alueellista TKI-toimintaa. Vuorovaikutus alueen keskeisten toimijoiden kanssa on myös tästä näkökulmasta tarkasteltuna keskeistä. Kehittämishojelmien päivitykseen osallistuminen ja kestävän kehityksen näkökulmien esille nostaminen on yksi tapa edistää toiminnan leviämistä ja luoda yhtenäinen visio alueellisen kestävän toiminnan edistämiseksi.

Kestävien ja vastuullisten kehitystoimenpiteiden jalkauttamisen työvälleinä toimivat ammattikorkeakoulujen alueelliset kehityshankkeet, joiden osalta kestävä kehitys on huomioitu suunnitteluvaiheesta hankkeen päättämiseen asti. Esimerkiksi hankkeelle valittujen kestävän kehityksen tavoitteiden osalta on merkityksellistä huomioida, että valitut tavoitteet kytkeytyvät alueen toiminnan kehittämiseen ja ovat merkityksellisiä kyseisen hankkeen tavoitteille sekä toimenpiteiden toteuttamiselle.

¹⁹ Esimerkkinä tämäntyyppisestä verkostosta toimii mm. Ympyräks - Keski-Suomen yritysten ympäristövastuullisuusverkosto ([YMPYRÄKS - Keski-Suomen liitto \(keskisuomi.fi\)](https://www.ympyraks.fi/)).

Ammattikorkeakoulujen tulisi sisällyttää kestävä kehitys tavoitteiksi osaksi kaikkien hanketoimintaansa. Jo hankkeiden suunnitteluvaiheessa tulisi arvioida niiden vaikutukset kestävä kehitys näkökulmasta. Samalla tavoin toteutuksen aikana tulisi seurata aktiivisesti kestävyden toteutumista sekä tarvittaessa toteuttaa korjaavia kehitystoimenpiteitä vaikuttavuuden vahvistamiseksi.

TKI-toiminnan vaikuttavuuden arviointi

Ammattikorkeakoulujen tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan (TKI-toiminnan) kestävyyttä ja vastuullisuutta voidaan arvioida monin tavoin huomioiden ammattikorkeakoulujen oman toiminnan vaikutukset ja vaikutukset yhteistyökumppanien ja yhteiskunnan toimintaan laajemminkin. Ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet edistämään erityisesti YK:n kestävä kehityksen tavoitteita 4 Hyvä koulutus ja 10 Eriarvoisuuden vähentäminen. TKI-toiminnan tulisikin edistää kestävyyttä ja vastuullisuutta:

- **Ammattikorkeakoulun omassa toiminnassa** vähentämällä toiminnan haitallisia vaikutuksia ja lisäämällä kestävyyttä ja vastuullisuutta edistävää toimintaa korkeakoulu yhteisössä.
- **Parantamalla koulutuksen laatua** siten, että TKI-toiminta vahvistaa opiskelijoiden valmiuksia ja motivaatiota edistää kestävyyttä ja vastuullisuutta omassa arjessaan ja tulevaisuudessa työelämässä.
- **Lisäämällä ammattikorkeakoulun kumppaneiden edellytyksiä** edistää kestävä kehitystä ja vastuullisuutta omassa toiminnassa sekä tuotteissaan ja palveluissaan.
- **Edistämällä laajempaa yhteiskunnallista kehitystä** esimerkiksi vahvistamalla osaamista tai kehittämällä tietyn toimialan kestävä kehitystä tai vastuullisuutta. Ammattikorkeakoulu voi edistää toimintamallien, tuotteiden tai palveluiden kehittämistä tai rakentavaa vuoropuhelua yhteiskunnassa.

Ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet edistämään kestävyyttä laajasti. Kestävä TKI-toiminta vahvistaakin suoria ja välillisiä vaikutuksia eri tavoin, esimerkiksi edistämällä biodiversiteettiä ja luonnonvarojen kestävä käyttöä sekä vähentämällä haitallisia vaikutuksia ilmastoon, veteen tai maaperään. Eriarvoisuutta voidaan vähentää edistämällä tasa-arvoa ja saavutettavuutta.

Ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan tulee omalta osaltaan edistää alueellista yhteistyötä ja suvaitsevaa ilmapiiriä ja vuoropuhelua yhteisöissä, joihin TKI-toiminnalla voidaan vaikuttaa. TKI-toiminnan tulisi vähentää yhteiskunnan eri sektoreilla vastakkainasettelua. Taloudellisen kestävyyttä voidaan edistää kestävyyttä ja vastuullisuutta edistävillä hankintakriteereillä, palvelujärjestelmillä ja kestäville kumppanuuksilla.

Ammattikorkeakoulujen vaikuttavuutta voidaan siis arvioida hyvin monista eri näkökulmista. Siihen voidaan käyttää jatkuvasti kehittyviä mittareita, joita on mainittu seuraavissa luvuissa. Tieto ja ymmärrys kestävydestä ja vastuullisuudesta kehitty kiihtyvällä vauhdilla ja sen vuoksi tämän päivän mittarit saattavat olla jo huomenna vanhentuneita ja sisältää näkökulmia, jotka eivät ole enää tulevaisuudessa hyväksyttäviä. Siksi tässä julkaisussa nostetaan lähinnä esiin eri *näkökulmia*, joita kestävyuden ja vastuullisuuden arvioinnissa voidaan huomioida. Ammattikorkeakoulut tekevät valintansa itse ja kehittävät kriteerejä edelleen tekemistään valinnoista käsin.

Kuva 4. YK:n kestävä kehityksen tavoite 4 Hyvä koulutus. (Suomen YK-liitto)

Kuva 5. YK:n kestävä kehityksen tavoite 10 Eriarvoisuuden vähentäminen. (Suomen YK-liitto)

Ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys: vaikutuksen, indikaattorit, seuranta ja suositukset

Ekologinen kestävyden edistäminen ja seuranta

Kestävän kehityksen perusehtona on biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden säilyttäminen sekä ihmisen taloudellisen ja aineellisen toiminnan sopeuttaminen pitkällä aikavälillä luonnon kestokykyyn. Kansallisten toimien lisäksi kansainvälinen yhteistyö on hyvin keskeisessä asemassa pyrittäessä ekologiseen kestävyteen.

Ekologisen kestävyden kannalta keskeistä on varovaisuusperiaatteen noudattaminen. Sen mukaan ympäristön tilan heikkenemistä estävien toimien lykkäämistä ei voi perustella täyden tieteellisen näytön puuttumisella. Ennen toimiin ryhtymistä arvioidaan riskit, haitat ja kustannukset. Muita tärkeitä periaatteita ovat haittojen synnyn ennalta estäminen ja haittojen torjuminen niiden synty lähteillä. Lisäksi haittojen kustannukset peritään mahdollisuuksien mukaan niiden aiheuttajalta.

Hankkeen suorat ja välilliset vaikutukset

- Edistääkö hanke muiden toimijoiden tai ammattikorkeakoulun ilmastotavoitteiden saavuttamista?
- Tuottaako hanke ratkaisuja ilmastonmuutoksen hillintään?
- Tuottaako hanke ratkaisuja ilmastonmuutokseen sopeutumiseen?
- Edistääkö hanke positiivisia vaikutuksia luonnon monimuotoisuuteen?
- Edistääkö hanke kiertotaloutta?
- Lisääkö hanke kestävyysosaamista tai osaajien määrää?
- Rakentaako tai vahvistaako hanke kestävyttä edistäviä verkostoja?
- Tunnistetaanko ja pyritäänkö toiminnassa vähentämään hankkeen negatiivisia ympäristövaikutuksia, kuten vaikutuksia ilmastopäästöihin, jätteiden määrään tai laatuun, lajikatsoon, maankäyttöön, materiaalien kulutukseen yms.
- Voidaanko hankkeen toteutuksen aiheuttamia ekologisia vaikutuksia kompensoida käytettävällä rahoituksella?
- Tunnistetaanko ja pyritäänkö vahvistamaan hankkeen positiivisia ympäristövaikutuksia? Esimerkiksi resurssitehokkuutta tai -viisautta, tietoisuutta, kiertotaloutta, energiatehokkuutta, hiilen sidontaa, jätteiden lajittelua, luonnon monimuotoisuutta
- Edistääkö hanke digitaalisten toimintatapojen ja -alustojen käyttöä/käyttöosaamista?
- Vaikuttaako hanke organisaatioiden johtamiseen ja päätöksentekoon huomioida ekologinen kestävyys?
- Edistääkö hanke ekologista kestävyttä tukevien toimintatapojen ja tulosten viestintään vahvistaen hankkeen vaikuttavuutta?
- Miten hankkeen toimintakulttuuri vaikuttaa ekologiseen kestävyteen, esimerkiksi kokouskäytännöt ym. toimintatavat?
- Edistääkö hanke ihmisten ympäristömyönteisiä asenteita, pieniä arjen tekoja (esim. promootiotuotteiden valinta) tai muita toimintatapoja?

- Miten hankkeen toimintakulttuuria seurataan? Hyödynnetään esimerkiksi etäkokouksia yms. vähän kuormitusta aiheuttavat toimintatapoja?
- Voidaanko hankkeelle tehdä ekologisen vaikuttavuuden arviointi hankkeen päättymisen jälkeen?

Indikaattoriehdotukset

Mitataan, lasketaan tai arvioidaan hankkeen ekologisia vaikutuksia

Laskennassa voidaan huomioida vaikutukset

- energian käyttöön (sähkö, lämpö, jäähdytys, liikennepolttoaineet)
- kylmän ja lämpimän vedenkäyttöön
- logistiset ratkaisut
- kierrätysasteeseen
- lähiruuan käyttöön
- jalanjälkiin
- kädenjälkiin
- lajikattoon
- maankäyttöön

Edellisten pohjalta voidaan mitata, laskea tai arvioida hankkeen tulevaisuuden ekologisia vaikutuksia, esimerkiksi investointien tai muiden toimenpiteiden osalta.

Lasketaan tai arvioidaan hankkeen matkustamisen, tapahtumien ja hankintojen järjestämisen vaikutukset

Ammattikorkeakoulut ovat aloittaneet matkustamisen ja tilojen aiheuttaminen hiilidioksidipäästöjen laskennan jo vuoden 2019 aikana. Laskentaosaaminen on laajentunut hankintoihin vuonna 2021 ja laskennan tarkkuus kehittyä edelleen esimerkiksi matkustamisen osalta vuonna 2022.

Aiheeseen liittyviä artikkeleita löytyy esimerkiksi julkaisusta *Toimenpiteitä ammattikorkeakouluille kohti kestävyttä ja hiilineutraaliutta*.²⁰

Arvioidaan hankkeen vaikuttavuus hankkeen päättymisen jälkeen

Hankkeen vaikutusten arviointi hankkeen päättymisen jälkeen myös tulevien hankkeiden näkökulmasta on suositeltavaa. Tähän liittyy kuitenkin haasteita, sillä se edellyttää panostusta hankkeen rahoituksen päätyttyä. Arvioinnin huomioiminen jo hankesuunnitteluvaiheessa sekä kestävä kehityksen vaikutusten arvioinnin liittäminen ammattikorkeakoulun sisäisen hankearvioinnin osa-alueeksi tukee kestävä kehityksen huomioimista TKI-toiminnassa.

Suunnitellaan ja seurataan hankkeen toimintakulttuuria

Hankkeen toimintakulttuuri, kuten kokouskäytännöt ja tapahtumajärjestelyt, vaikuttavat hankkeen toiminnan aiheuttamiin vaikutuksiin. Hyvällä suunnittelulla voidaan usein vähentää negatiivisia ekologisia vaikutuksia merkittävästi.

Lasketaan ekologista kestävyttä edistävien hankkeiden määrä, hankkeiden budjetti tai henkilötyön määrä

Ammattikorkeakoulu voi seurata vaikutuksia ekologiseen kestävyteen laskemalla ekologista kestävyttä edistävien hankkeiden määrän, hankkeiden budjetin tai pyrkiä tunnistamaan siihen kohdistuvat henkilötyön.

²⁰ Knuuttila 2021.

Hankkeen vaikutus yhteistyökumppanin ekologiseen jalan- tai kädenjälkeen

Usein jalan- ja kädenjälkien määrittäminen on haastavaa. Toimintatapa saattaisi toimia esimerkiksi yritys-yhteistyöhankkeissa. Mittareiden käyttöönotto osaksi hanketoimintaa tukee kestävä kehityksen näkökulmien huomioimista ja käyttöönottoa myös kumppaneiden toiminnassa.

Hankkeen vaikutus ympäristötietoisuuden tai -osaamisen kehittymiseen tai lisääntymiseen

Hankkeen vaikutusta ympäristötietoisuuden tai -osaamisen kehittymiseen tai lisääntymiseen voidaan selvittää tietoisuuteen ja osaamiseen liittyvillä lähtötaso-/päästötasokartoituksilla, selvityksillä ja opinnäytetöillä. Lisäksi mittareina voidaan käyttää toimenpiteitä sekä koulutuksiin tai muihin kehittämistoimenpiteisiin osallistuneiden henkilöiden ja yhteisöjen määrää. Tämä indikaattori voi sisältyä myös hankkeen kulttuurisen kestävyuden arviointiin.

Hyödynnetään EU-taksonomiaa

Vuonna 2021 Euroopan Unioni hyväksyi taksonomian, jota voidaan hyödyntää toiminnan kestävyuden arvioinnissa. Siinä huomioidaan kuusi ympäristötavoitetta: ilmastonmuutoksen hillintä, ilmastonmuutokseen sopeutuminen, vesivarojen ja merten luonnonvarojen kestävä käyttö ja suojelu, siirtyminen kiertotalouteen, ympäristön pilaantumisen ehkäiseminen ja vähentäminen sekä biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien suojelu ja ennallistaminen (HE 255/2020).

Aiheesta löytyy lisää tietoa Euroopan Union sivustolta: EU taxonomy for sustainable activities.²¹

Alueen ilmastotaseen laskeminen

Hanketoiminta on usein alueellista ja pyrkii edistämään tiettyjä asioita alueellisesti. Ammattikorkeakoulun ja sen yhteistyökumppanien vaikuttavuutta voidaan jossain määrin mitata laskemalla alueellista ilmastotasetta tai muuta ekologiseen kestävyteen liittyvää indikaattoria käyttämällä.

Vaikutukset ammattikorkeakoulun omaan toimintaan

- Edistääkö hanke ammattikorkeakoulun ekologista kestävyttä?
- Edistääkö hanke ammattikorkeakoulun henkilöstön kestävyysosaamista?
- Vahvistaako hanke opiskelijoiden kestävyysosaamista eli kasvattaako hanke ammattikorkeakoulun kädenjälkeä?
- Onko hankkeen tulokset hyödynnettävissä ammattikorkeakoulun ekologisen kestävyden kehittämiseen?

Indikaattoriehdotuksia

- Vaikuttaako hanke ammattikorkeakoulun ekologiseen jalan- tai kädenjälkeen?
- Voiko hankkeen tuloksia hyödyntää ammattikorkeakoulun ekologisen kestävyden edistämiseen?
- Edistääkö hanke henkilöstön kestävyysosaamista esimerkiksi kannustamalla henkilöstöä hankkimaan lisäosaamista (osaamismerkit, suoritettut kestävyysopinnot yms.)?
- Vahvistaako hanke opiskelijoiden kestävyysosaamista?

²¹ European Commission.

Vaikutukset sidosryhmien ekologiseen kestävyys

- Kohtaavatko ammattikorkeakoulun ja hankeyhteistyökumppanien arvot?
- Tuottaako hanke lisäarvoa yhteistyökumppaneiden ekologiseen kestävyys: esim. resurssitehokkuuteen, kiertotalouteen, negatiivisten ympäristövaikutusten ennaltaehkäisyyn ja minimointiin.
- Edistetäänkö hankkeen avulla sidosryhmien ympäristöosaamista/-tietoisuutta?
- Vaikuttaako hanke sidosryhmien hiilijalanjälkeen?
- Miten hanke vaikuttaa sidosryhmien ympäristökädenjälkeen eli tuotteiden ja palveluiden ympäristövaikutukseen?

Indikaattoriehdotuksia

- Hankkeen vaikutus yhteistyökumppanin ekologiseen jalan- ja kädenjälkeen
- Hankkeen vaikutus yhteistyökumppanin ympäristöosaamisen ja -tietoisuuden kehittymiseen ja lisääntymiseen
- Ekologiseen osaamiseen liittyvät lähtötason ja päätöstason kartoituksen. koulutukset, selvitykset
- Kumppanien kehitystoimenpiteisiin osallistunut henkilöstö
- Kumppanin käden jäljen ja jalanjäljen laskentatieto

Lisää tietoa kädenjäljen määrittämisestä löytyy:

- VTT:n ja LUTin julkaisemasta Hiilikädenjälkioppaasta.²²
- VTT:n ja LUTin tuottamasta Kädenjälki-sivustolta.²³
- Euroopan komission julkaisemasta ympäristölisäarvon arvioinnin oppaasta.²⁴

Taloudellisen kestävyys edistäminen ja seuranta

Taloudellisesti kestävä ammattikorkeakoulu minimoi omat haitalliset ympäristövaikutuksensa ja tarjoaa sidosryhmilleen ratkaisuja, jotka auttavat asiakasta vähentämään turhaa energian ja luonnonvarojen kulutusta.

Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnassa eli TKI-toiminnassa taloudellinen kestävyys näkyy monin tavoin. TKI toimintaa kehittää ratkaisuja kestävyysaasteisiin. Lisäksi TKI-toiminnassa käytetään paljon erilaisia tuotteita ja palveluita, joiden hankinnassa tulee kiinnittää huomiota yhteistyökumppanien ja sidosryhmien arvoihin ja toimintaan. Kestävä taloudenhoito pitää sisällään yhteiskunnallisista velvoitteista vastaamisen, joita ovat esimerkiksi verojen maksaminen.²⁵

Hankkeen suorat ja välilliset vaikutukset

Kysymyksiä:

- Miten hanke vaikuttaa koko organisaation rahoitukseen?
- Miten hanke toteuttaa rahoitusohjelman ja organisaation tavoitteita?
- Onko hankkeen toiminta läpinäkyvää talouden näkökulmasta?

²² Pajula et al. 2021.

²³ VTT.

²⁴ Piers De Raveschoot et al 2016.

²⁵ Kestävä kehitys 2022.

- Toimivatko hankkeessa luodut uudet tuotteet ja palvelut tulonlähteinä?
- Lisääkö hankkeessa syntyvä osaamispääoma taloudellista hyvinvointia yhteiskunnassa?
- Parantaako hanke yhteistyökumppaneiden mahdollisuuksia uusiutua ja toimia kannattavasti?
- Parantaako hanke yhteistyökumppaneiden kyvykkyyttä pärjätä markkinoilla hankkeessa syntyneen uuden osaamisen kautta?
- Edistävätkö hankkeessa tehtävät investoinnit taloudellista kestävyyttä?

Vaikutukset ammattikorkeakoulun omaan toimintaan

Mahdollisia indikaattoreita

- Hankkeiden strategian mukaisuus organisaatiotasolla
- Hankkeen talouden toteutuminen suunnitellusti
- Toimiiko jokainen hankkeen osapuoli taloudellisesti kestävästi ja lainmukaisesti
- Kestävän ja ei kestävä toiminnan kustannukset, säästöt ja tuotot (esim. säästetty vesi, energia, ym.)

Vaikutukset sidosryhmiin

Mahdollisia indikaattoreita

- Hankkeen avulla yrityksissä käyttöön otetut uudet ratkaisut ja niiden taloudelliset vaikutukset liiketoimintaan
- Hankkeen kautta koulutukseen päässeiden tai työllistyneiden henkilöiden määrä
- Yhteistyökumppanien vastuullisen ja eettisen toiminnan kehittyminen

Kestävän ja vastuulliset hankinnat osana taloudellista kestävyyttä

Ammattikorkeakoulujen omissa hankintaohjeissa olisi hyvä olla selkeät kestävyttä ja vastuullisuutta edistävät linjaukset. Hankkeen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee huomioida ammattikorkeakoulun omat sekä rahoittajan edellyttämät hankintoihin liittyvät linjaukset ja ohjeet.

- Noudatetaanko hankintalakia sekä ammattikorkeakoulun ja rahoittajan hankintaohjeistuksia ja muita linjauksia?
- Minkälainen on hinnan ja laadullisten valintakriteerien suhde?
- Toteutetaanko hankinnat läpinäkyvästi ja sidonnaisuudet huomioiden?
- Edellytetäänkö toimittajilta vastuullisuutta, esimerkiksi eettisten periaatteiden huomioimista, tasa-arvosuunnitelmaa tai sosiaalista työllistämistä?
- Otetaanko hankinnassa huomioon ylläpitokustannukset ja elinkaaren loppupään kustannukset vai vaikutukset?
- Onko hankkeella vaikutusta huoltovarmuuteen?
- Onko hankinta hankkeen toteutuksen kannalta välttämätön? Vai voidaanko se korvata palvelulla?
- Onko yhteiskäyttömahdollisuudet ja muut "tuote-palveluna" ratkaisut huomioitu mahdollisuuksien mukaan?
- Huomioidaanko hankintaohjeissa kestävyys ja/tai vastuullisuus?

- Pyritäänkö hankinnoissa ekologiseen kestävyteen?
- Mikä on hankinnan elinkaari hankkeen aikana ja sen päättymisen jälkeen?
- Huomioidaanko ekologisuus hankintakriteereissä? Sitä voidaan tarkastella hankinnan tuotannon, toimituksen, käytön tai esimerkiksi koko elinkaaren osalta.
- Kiinnitetäänkö huomiota hankintojen huollettavuuteen ja korjattavuuteen?
- Onko hankinnan jatkokäyttö suunniteltu?
- Huomioidaanko kuljetukset kilpailutuksessa? Esimerkiksi lähituotteiden ympäristövaikutukset logistiikan osalta ovat yleensä alhaisemmat.
- Onko hiilijalanjälki kompensoitu ja miten se on tehty? Eri palveluntarjoajien hiilijalanjälki-kompensoinnin laatu vaihtelee suuresti.

Mahdolliset indikaattorit

- Laadullisten kriteerien painoarvo suhteessa hintaan
- Hankintojen hyödynnettävyys- ja ylläpitosuunnitelmat
- Uusien ohjelmisto- ja järjestelmäratkaisujen harkintaperäinen hankinta
- Toimittajien vastuullisuus selvitykset
- Hankinnat, joissa kestävyys ja vastuullisuus on huomioitu vs. kaikki hankkeen hankinnat
- Hankintojen hyötykäyttö hankkeen päättymisen jälkeen vs. kaikki hankkeen hankinnat
- Sosiaalinen budjetointi ja SROI-menetelmä.²⁶

Sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyden arviointi ja seuranta

Monimuotoinen sidosryhmätyö on sosiaalisen kestävyden ydin.²⁷ Sosiaalisen kestävyden arviointi perustuu pitkälti sidosryhmäanalyysiin. Se on tapa arvioida tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan eli TKI-toiminnan vaikutukset ihmisiin ja ympäristöön. Analyysin tavoitteena on tasapuolisuus eli se, että TKI toiminnan hyödyt jakautuvat tasaisesti eri sidosryhmien välillä ja että mahdolliset haitat eri sidosryhmille pyritään minimoimaan. TKI-toiminnassa voidaan pyrkiä edistämään ympäristön hyvinvointia ja ekologista kestävyttä minimoimalla toimien negatiivisia ympäristövaikutuksia sekä lisäämällä positiivisia ympäristövaikutuksia. Taloudellista kestävyttä hanketoiminnassa on hankkeen taloudellinen tasapaino: maksetaanko hankkeessa asianmukaisia korvauksia käytetyistä resursseista ja riittääkö hankkeen budjetti.²⁸

Euroopan Komissio on määritellyt vastuulliselle tutkimus- ja innovaatiotoiminnalle ”avaimet”, joita ovat sidosryhmien ja kansalaisten mukaanotto, sukupuolten tasa-arvo, etiikka, tieteellinen koulutus ja avoin tiede.²⁹ Vastuulliselle toiminnalle ominaisina toteutusperiaatteina voidaan nähdä ennakointi, eettisyys ja avoimuus. Avoimuus edellyttää, että kestävyyskysymyksiin liittyvää tiedettä popularisoidaan ja myös sitä, että hankkeiden raportit ja tuotokset ovat avoimesti saatavilla.

Sosiaalisessa ja kulttuurisessa kestävydessä keskeisenä tavoitteena on taata hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle. Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys tarkoittavat lyhyesti sitä, että kestävyysnäkökulmaa tarkastellaan yhteisöllisyyden, oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon näkökulmista. Sosiaalinen kestävyys tähtää riittävän toimeentulon, perusoikeuksien ja päätöksenteon osallistumisen toteutumiseen kaikille ihmisille. Kulttuurisesti kestävä kehitys puolestaan tähtää

²⁶ Lisää tietoa: Merenmies, Jaana & Kostilainen, Harri 2007.

²⁷ Niemenmaa 2019.

²⁸ Piirainen 2012.

²⁹ Nieminen & Ikonen, 2018.

kulttuurien kirjon säilymisen esimerkiksi kulttuuriperinnön ja kulttuurisen osallistumisen mahdollistumisen kautta. Yksi kulttuurisen kestävyuden osa-alue on myös kestäväälle kehitykselle positiivisen ilmapiiirin rakentaminen esimerkiksi koulutuksen kautta.³⁰

Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnassa eli TKI-toiminnassa kulttuurisen ja sosiaalisen kestävyuden merkitys näkyy monin tavoin. Hankkeissa paitsi huolehditaan näiden lähtökohtien toteutumisesta, myös osallistutaan niihin liittyvien toimintamallien ja välineiden kehittämiseen hanketoteutusten kautta. Lukuisat hankkeet ammattikorkeakouluissa edistävät suoraan esimerkiksi yhteisöllisyyteen, oikeudenmukaisuusperiaatteeseen tai taiteeseen ja kulttuuriin liittyviä tavoitteita.

Hankkeen suorat ja välilliset vaikutukset

- Mihin tahoihin projekti kohdistuu, ketkä ovat hyödynsaajat? Onko vähemmistöt huomioitu?
- Mitä tuloksia odotetaan? Miten mitataan tulokset? Esim. palautekyselyt, asiakaspaneelit, itsearviointit.
- Miten edistetään rekrytoinneissa sitä, että jokainen voi työllistyä perhetaustasta, sukupuolesta, kielestä, etnisestä taustasta, kansallisuudesta, toimintarajoitteesta, asuinpaikasta tai muusta yksilöstä riippumattomasta tekijästä riippumatta?³¹
- Miten edistetään henkilökunnan, hyödynsaajien ja sidosryhmien osallisuutta?
- Miten hankkeessa huolehditaan saavutettavuuden toteutumisesta?
- Miten hanke edistää kulttuuriin liittyvien asioiden kuten kielten, perinteiden ja tapojen säilyttämistä sekä kulttuuriseen toimintaan osallistumisen mahdollistamista?
- Miten hanke edistää kestäväää ja turvallista kaupungistumista?
- Miten hanke edistää rauhaa, oikeudenmukaisuutta ja hyvää hallintoa?
- Edistääkö hanke julkisen sektorin, yksityisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyötä?
- Lisääkö hanke kestäväälle kehitykselle myönteisten asenteiden syntymistä yhteiskunnissa?

Vaikutukset ammattikorkeakoulun omaan toimintaan

- Onko ammattikorkeakoulun omassa toiminnassa huomioitu kulttuurisen ja sosiaalisen kestävyuden periaatteet?
- Sisältyykö ammattikorkeakoulun arvoihin ja strategiaan sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden periaatteita?
- Onko ammattikorkeakoulu laatinut tasa-arvosuunnitelman (Gender Equality Plan, GEP) ja onko siitä järjestetty koulutus henkilöstölle?
- Kuinka inklusiota huomioidaan TKI-toiminnassa (esim. tasa-arvoinen urakehitys, työsuhteen luonne ja palkkaus)?
- Työllistyykö TKI-toimintaan erilaisista lähtökohdista olevia ihmisiä³² ja edistetäänkö heidän urakehitystään (esim. anonyymirekrytointi)?
- Edistääkö ammattikorkeakoulu omassa TKI-toiminnassaan alueellista kulttuuria tai osallistuu ko hanke olemassa olevan kulttuuriperinteen säilyttämiseen?
- Tuottaako TKI-toiminta koulutukseen kestäväää kehitystä edistäviä sisältöjä?

³⁰ Kestäväkehitys.fi; Ympäristöministeriö.

³¹ Arene 2020

³² OPH

Vaikutukset sidosryhmiin

- Lisääkö hanke sidosryhmien tietoisuutta sosiaalisesta ja kulttuurisesta kestävydestä?
- Tuottaako hanke uusia toimintamalleja sidostyhmille syrjinnän ehkäisyyn?
- Tukeeko hanke tasa-arvoista työllistymistä?
- Lisääkö hanke ratkaisuja saavutettavuuden parantamiseksi kohde- ja sidosryhmissä?
- Huomioidaanko TKI-työssä yhteistyökumppanien vastuullinen ja eettinen toiminta?
- Tukeeko hanke kulttuurin kehittymistä ja säilymistä sidosryhmissä?
- Edistääkö hanke sidosryhmien kestävään kehitykseen liittyvän tiedon ja positiivisen asenteen lisäämistä?

Mahdollisia indikaattoreita

- Yhdenvertaisuuden toteutumiseen järjestetty seuranta. Käytännön toimenpiteitä seurantaan löytyy Yhdenvertaisuus-sivustolta.³³
- Kattaako seuranta sekä hanketta toteuttavan ammattikorkeakoulun, hankekonsortion että sidosryhmät?
- **Tiiviimpi TKI-toimijoiden ja yritysten yhteistyö** (kumppanuussopimusten solmiminen, yhteisten toimenpiteiden määrä, opinnäytetyöt/oppimisprojektit tmv.)
- **Henkilöstön osallistuminen TKI-toimintaan.** Mahdollistaako TKI-toiminta henkilöstön osallistumisen ja osaamisen kehittämisen eri henkilöstöryhmissä?
- **Opiskelijoiden osallistuminen TKI-toimintaan.** Lisääkö hanke opiskelijoiden mahdollisuuksia integroitua TKI-toimintaan ja TKI-toimintaympäristöihin ja tuottaako TKI-toiminta sisältöjä opetukseen?
- Vähemmistössä olevien osallistujien määrä.
- Uusien työpaikkojen määrä, työhyvinvoinnin edistyminen hankkeessa, vähemmistöjen ja haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden rekrytoinnit.
- **Kestävyystukihenkilön olemassaolo** ja kyky auttaa projektipäälliköitä, opettajien etc.
- Saavutettavuussuunnitelma (fyysinen, kielellinen ja teknologinen saavutettavuus)
- Tasa-arvosuunnitelma (GEP)
- Osallisuusindikaattorien käyttö³⁴
- Prosenttiperiaatteen toteutuminen ammattikorkeakoulun hankinnoissa.³⁵

Yhdenvertaisuuden toteutumista voidaan seurata yhdenvertaisuuden arvioinnin työkalulla. Syrjinnän ilmenemisen arviointia voidaan tehdä sekä henkilöstöpolitiikan että toiminnan osalta. Arvioinnissa voidaan pyrkiä vastaamaan esimerkiksi alla oleviin kysymyksiin.

- Esiintyykö organisaatiossa tai sen palveluissa syrjintää sen eri muodoissa?
- Miten syrjinnän ilmeneminen on havaittu?
- Millaisiin ryhmiin se kohdistuu?

³³ Finlex.

³⁴ THL. Osallisuusindikaattori.

³⁵ Taike.

- Millaisia menettelyä syrjintätilanteisiin puuttumiseksi on käytössä?
- Miten vaikuttavia ne ovat?
- Millaisia muita toimenpiteitä syrjinnän ehkäisemiseksi on käytössä? (asenteisiin vaikuttaminen jne.)
- Millaista tietoa syrjinnästä organisaation toimialalla on saatavilla?
- Saavatko vammaiset henkilöt asianmukaisia kohtuullisia mukautuksia?
- Huomioidaanko syrjimättömyys työpaikkailmoituksissa?
- Hyödynnetäänkö toiminnan vaikuttavuuden arvioinnissa sosiaalista tilinpitoa.

³⁶ Björk & Siltanen 2005.

Lopuksi

Tämän julkaisun tavoitteena on ollut tuoda esille mahdollisia kriteerejä ammattikorkeakoulujen TKI-työn kestävyden arviointiin sekä lisätä ymmärrystä siitä, millaista on kestävä TKI-toiminta. Julkaisussa on esitelty kaikkien kestävä kehityksen osa-alueiden eli sosiaalisen ja kulttuurisen, ekologisen sekä taloudellisen kestävä kehityksen ulottuvuuden lähtökohtia ja esitelty erilaisia indikaattoreita niiden toteutumisen arviointiin. Tämä on tehty käyttäen viitekehityksenä Arenen kestävä kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman kestävyys- ja vastuullisuuslupauksia. Tärkeimpänä lähtökohtana on pidetty kestävyttä edistävään ajattelutapaan tähtäävien näkökulmien esittelemistä konkreettisten kysymysten kautta. Ammattikorkeakoulun kestävä TKI-toiminnan toteutumisen kannalta ratkaisevia päätöksiä ja linjauksia tehdään organisaation monella tasolla, jo paljon ennen yksittäisten hankkeiden toteuttamista. Hankkeiden kestävä ja vastuullinen toteutus taas varmistetaan jo hankkeiden suunnitteluvaiheessa. Myös toimintakulttuurilla on merkitystä siinä, miten kestävyysperiaatteisiin sitoutuminen alkaa näkyä ja vaikuttaa TKI-toiminnan eri vaiheissa ja lopulta sen jättämässä kädenjäljessä. Jokaisella tehtävällä toimenpiteellä on vaikutusta kaikkien kestävä kehityksen ulottuvuuksien toteutumiselle ja hankkeen aikana on mahdollista tuottaa positiivista kädenjälkeä eri lähtökohdista.

Kestävä kehitys on prosessi, jolla tähdätään kaikille parempaan maailmaan. Onnistuneella hanketoiminnalla tätä prosessia voidaan tukea. Toisaalta onnistumisista tulee myös viestiä. Ammattikorkeakoulut pyrkivät toiminnallaan vaikuttavuuteen ja hyvät uutta positiivista kädenjälkeä tuottavat toimenpiteet ruokkivat uusia entistä kunnianhimoisempia hankkeita. Samalla ammattikorkeakoulut voivat tuottaa myös yhteistyökumppaneilleen ja toiminta-alueelleen arvostuksen ja arvon nousua.

Kestävä kehityksen näkökulmat eivät ole toisistaan erillisiä, vaan tuottavat kokonaisuuden. Kestävä kehityksen huomioiminen TKI-toiminnassa mahdollistaa tulosten hyödyntämisen koulutustoiminnassa ja lisää tietoa ja osaamista, jota voidaan edelleen hyödyntää yhteiskunnan osaamis pohjan laajentamiseksi. Tämä puolestaan mahdollistaa uusia hankkeita, innovaatioita ja liiketoimintamahdollisuuksia sekä ammattikorkeakouluille että kumppaneille ja alueen yrityksille. Kestävä kehityksen huomioiminen on siis samalla myös mahdollisuuksien huomioimista.

Ammattikorkeakoulujen toiminnan vaikuttavuutta voidaan arvioida hyvin monista eri näkökulmista, mutta mitkään mittarit eivät lopulta takaa absoluuttista oikeaa tulosta. Tieto ja ymmärrys kestävydestä ja vastuullisuudesta kehittyä jatkuvasti. Sen vuoksi tämän päivän mittarit saattavat olla jo huomenna puutteellisia tai vanhentuneita. Ne saattavat myös sisältää näkökulmia, jotka eivät ole enää tulevaisuudessa hyväksyttäviä. Siksi tässä julkaisussa erilaiset mittarit ja kriteerit on nostettu esille ensisijaisesti mahdollisuuksina parantaa ja myös mitata TKI-toiminnan kestävyysvaikutuksia. Ammattikorkeakoulut tekevät valintansa itse ja kehittävät kriteerejä edelleen omista lähtökohdista ja tekemistään valinnoista käsin.

Lopulta tärkeintä on esittää kysymys: Kuinka oman ammattikorkeakouluni TKI-toiminta edistää kestävyttä ja vastuullisuutta ja teemme yhdessä tarpeeksi?

Lähteet

- Ammattikorkeakoululaki 932/2014, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932>
- Arene 2021 a. Vaikuttava ammattikorkeakoulu. TKI-toiminta ammattikorkeakouluissa 2020. https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2021/Vaikuttava%20ammattikorkeakoulu%20-%20TKI-toiminta%20ammattikorkeakouluissa%202020.pdf?_t=1623303453
- Arene 2021 b. UAS4EUROPE verkosto sitoutuu yhdessä YK:n kestävä kehityksen tavoitteisiin. <https://www.arene.fi/ajankohtaista/uas4europe-verkosto-sitoutuu-yhdessa-ykn-kestavan-kehityksen-tavoitteisiin/>
- Arene 2020. Kestävä, vastuullinen ja hiilineutraali ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulujen kestävä kehityksen ja vastuullisuuden ohjelma. https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/Kest%C3%A4v%C3%A4%20vastuullinen%20ja%20hiilineutraali%20ammattikorkeakoulu.pdf?_t=1606145574
- Arene 2018. Innovaatioita, kehittämistoimintaa ja tutkimusta. Kaikki kirjaimet käytössä ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnassa. https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_innovaatioita-kehittamistoimintaa-ja-tutkimusta_23032017.pdf?_t=1526901760
- Björk, Håkan & Siltanen, Tytti 2005. SoT-käsikirja - Sosiaalinen tilinpito. Menetelmä sosiaalisten ja yhteiskunnallisten tulosten mittaamiseksi ja esittämiseksi. Suomen kylätoiminta Ry. <https://docplayer.fi/910817-Sot-kasikirja-sosiaalinen-tilinpito-menetelma-sosiaalisten-ja-yhteiskunnallisten-tulosten-mittaamiseksi-ja-esittamiseksi.html>
- European Commission. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance/eu-taxonomy-sustainable-activities_en
- Finlex. Yhdenvertaisuuden arviointi. Yhdenvertaisuuden arvioinnin työkalu. <http://yhdenvertaisuus.finlex.fi/yhdenvertaisuuden-arviointi/miten-arvioidaan/>
- Kestävä kehitys 2022. <https://keke.bc.fi/Kestava-kehitys/suomi/taloudellinen/>
- Kestäväkehitys.fi. <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>
- Knuuttila, Kirsi 2021. Toimenpiteitä ammattikorkeakouluille kohti hiilineutraaliutta ja kestävyyttä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-609-5>
- Laakso, Senja & Lettenmeier, Michael 2014. Materiaalijalanjälki kertoo luonnonvarojen kokonaiskäytön. Sitra. <https://www.sitra.fi/artikkelit/materiaalijalanjalki-kertoo-luonnonvarojen-kokonaiskayton/>
- Merenmies, Jaana & Kostilainen, Harri (toim.) 2007. Sosiaalisten vaikutusten mittaaminen ja hyödyntäminen – esimerkkejä sosiaalisia päämääriä tavoittelevista organisaatioista. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu.
- Niemenmaa, Vivi 2019. Kestävä kehitys: yhteiset tavoitteet, erilaiset haasteet. Blogi 4.9.2019. Valtiontalouden tarkastusvirasto. <https://www.vtv.fi/blogit/kestava-kehitys-yhteiset-tavoitteet-erilaiset-haasteet/>.
- Nieminen, Mika & Ikonen, Veikko 2018. Innovaatio- ja liiketoiminta-alustojen vastuullisen toiminnan enakoiva arviointimalli. Työkirja. https://avoimetinnovaatioalustat.files.wordpress.com/2018/08/arviointimalli_raportti_aia-tay-vtt-2018.pdf
- Nikula, Jussi 2012. Suomen vesijalanjälki. Globaali kuva suomalaisten vedenkulutuksesta. WWW. https://www.fi/app/uploads/z/i/y/t2zi2zza3jpxr44qvrk5e2d/vesijalanjaelkiraportti_final.pdf

OPH. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu oppilaitoksissa. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnittelu-oppilaitoksissa>

Pajula, Tiina; Vataen, Saija; Behm, Katri; Grönman, Kaisa; Lakanen, Laura; Kasurinen, heli & Suokka, Risto 2021. Carbon handprint guide. V. 2.0 Applicable for environmental handprint. LUT & VTT. https://www.vttresearch.com/sites/default/files/pdf/publications/2021/Carbon_handprint_guide_2021.pdf

Piers de Raveschoot, Ronald; Schosger, Jean-Pierre; Lanham, Ana Barbosa; Gawlick, Bernd; Tavazzi, Simona; Henry, Pierre & Kougoulis, Jiannis 2016. Guidelines on assessing the environmental added value of an environmental technology in a lifecycle perspective at the proposal stage. European Commission. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC102301>

Piirainen, Tatu 2012. Kohti kestävämpää kilpailukykyä ja toimintatapaa - Opas yrityksen kilpailukyvyyn ja toimintatavan kestävyden arviointi- ja kehittämistyökalun rakentamiseen. Tekes. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/68000/kohti_kestavampaa_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Taatila, Vesa 2021. Mistä me puhumme, kun puhumme TKI:sta? Arene. <https://www.arene.fi/ajankoh-taista/mista-me-puhumme-kun-puhumme-tkista/>

Taike. Prosenttiperiaate. <https://www.taike.fi/fi/prosenttiperiaate1>

THL. Osallisuusindikaattori. https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/tutkimus/osallisuusindikaattori-mittaa-osallisuuden-kokemusta#Osallisuusindikaattorin_yleinen_kuvaus

Vipunen 2022. <https://vipunen.fi/fi-fi>.

VTT. Handprint. <https://www.handprint.fi/>

YK: <https://unric.org/fi/kestavan-kehityksen-tavoitteet-sdg-about/>

Ympäristöministeriö. <https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys>

ARENE

**KESTÄVÄ
JA VASTUULLINEN
TUTKIMUS-, KEHITYS-
JA INNOVAATIO TOIMINTA
AMMATTIKORKEAKOULUISSA**